DERS KUTUSU
DERSKUTUSU.COM

ÇALIŞMA KÂĞIDI
10. Sınıf · Felsefe · 6. Hafta

Ad Soyad: _____
Sınıf / No: _____
Tarih: _____

Düşünme ve Dil İlişkisi, Mantık ve Argümantasyonun Temel Kavramları ve Yapısı

Varlık, düşünme ve dil arasındaki karşılıklı ilişkiyi kavram ve terim ayrımı üzerinden yapılandırır. · Mantık ve argümantasyonun temel kavramlarını (önerme, öncül, sonuç, doğruluk, geçerlilik, tutarlılık) ayırt eder. · Felsefi bir argümanın yapısını ve akıl yürütme türlerini (tümdengelim, tümevarım, analoji) çözümler.

HATIRLAYALIM

- Dış dünyadaki nesneler (varlık), zihinde soyut tasarımlara (kavram) dönüşür ve dilde sözcüklerle (terim) ifade edilir.
- Doğru veya yanlış kesin yargı bildiren cümlelere önerme denir; soru, emir, istek ve ünlem cümleleri önerme değildir.
- Öncüllerden sonuca ulaşma biçimleri tümdengelim (genelden özele), tümevarım (özelden genele) ve analoji (özelden özele) olarak üçe ayrılır.

1 EŞLEŞTİRME

Varlık, düşünme ve dil ilişkisinde yer alan temel kavramları tanımlarıyla eşleştiriniz.

VARLIK - DÜŞÜNME - DİL ÜÇGENİ

1. Varlık (Gerçeklik)	2. Düşünme (Kavram)	3. Dil (Terim / Sözcük)
Dış dünyadaki nesneler	Zihindeki soyut tasarım	Kavramın dilsel sembolü
Örnek: Somut ağaç varlığı	Ortak özelliklerin genellemesi	Düşünceyi somutlaştırır

- ☐ 1. Varlık (Gerçeklik)
- ☐ 2. Kavram
- ☐ 3. Terim (Sözcük)
- ☐ 4. Önerme

a) Zihindeki soyut kavramın dildeki sesli veya yazılı sembolü
b) Doğru veya yanlış kesin bir yargı bildiren cümle
c) İnsan zihninden bağımsız olarak dış dünyada var olan nesne ve olgular
d) Nesnelerin ortak özelliklerini kapsayan zihindeki genel ve soyut tasarım

2 SIRALAMA

Dış dünyadaki nesnelerden felsefi bir argüman inşasına uzanan düşünme basamaklarını sıraya diziniz.

ARGÜMANTASYON İNŞA BASAMAKLARI

1. Kavram Seçimi	2. Öncül Kurma	3. Çıkarım Bağı	4. Sonuç (İddia)
Terimleri netleştirme	Gerekçe önermeleri (Çünk	Mantıksal akıl yürütme	O hâlde / Dolayısıyla

- ☐ Terimlerin birleştirilmesiyle doğru veya yanlış yargı bildiren 'önermelerin' kurulması
- ☐ Zihindeki kavramların dilde 'terim' olarak sembolleştirilmesi
- ☐ Öncül önermelerden mantıksal çıkarım bağıyla sonuca ulaşılarak 'argüman' inşa edilmesi
- ☐ Dış dünyadaki tekil varlıkların ortak özelliklerinden zihinde soyut 'kavram' oluşturulması

3 ÇOKTAN SEÇMELİ

Aşağıdaki cümlelerden hangisi mantık açısından bir 'önerme' niteliği taşır?

ÖNERME OLAN VE OLMAYAN CÜMLELER

Önerme Niteliği Taşıyanlar	Önerme Olmayan Cümleler
Kesin bir yargı (D veya Y) bildirir	Soru, emir, dilek, dua ve ünlem
Örn: "Bütün asal sayılar tektir" (Y)	Doğruluk değeri taşımazlar

Ⓐ Bütün asal sayılar tek sayıdır.
Ⓑ Keşke tüm insanlar barış içinde yaşasa!
Ⓒ Lütfen tartışırken ses tonunuzu yükseltmeyiniz.
Ⓓ Felsefe sınavına yeterince çalıştın mı?

4 KISA CEVAP

Mantık ve argümantasyonda 'doğruluk' ile 'geçerlilik' kavramları arasındaki temel farkı açıklayınız.

DOĞRULUK VE GEÇERLİLİK FARKI

Doğruluk (Önerme Özelliği)	Geçerlilik (Argüman Özelliği)
Yargının gerçeklikle uyuşmasıdır	Sonucun öncüllerden zorunlu çıkmasıdır
Tekil önermeler Doğru/Yanlış olur	Çıkarımlar Geçerli/Geçersiz olur

5 TABLOYU TAMAMLA

Akıl yürütme (çıkarım) türlerini karşılaştıran tablodaki boşlukları tamamlayınız.

Akıl Yürütme Türü	Düşünme Yönü	Sonucun Kesinlik Durumu
Tümdengelim (Dedüksiyon)		Zorunlu ve kesin doğrudur
Tümevarım (Endüksiyon)	Özelden genele (Parçadan bütüne)	
Analoji (Benzeşim)		Benzerliğe dayalı olasılıklıdır
Kıyas (Tasım)	Tümdengelimin en yaygın biçimi	

6 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Mantık ilkeleri ve argümantasyonla ilgili ifadeleri Doğru/Yanlış olarak belirleyiniz.

KLASİK MANTIĞIN 3 TEMEL AKIL İLKESİ

1. Özdeşlik İlkesi	2. Çelişmezlik İlkesi	3. Üçüncü Halin İmkânsızlığı
Bir şey ne ise odur (A, A'dır)	Hem A hem A-olmayan olamaz	Ya A'dır ya A-olmayandır
Anlam değişmezliği	Aynı anda D ve Y olamaz	Üçüncü ihtimal yoktur

	D	Y
Dil yalnızca düşünceleri aktaran pasif bir araç değil, düşünmenin gerçekleştiği ortamdır.	☐	☐
Bir argümanda 'Çünkü' sonuç önermesini, 'O hâlde' ise öncül önermesini gösterir.	☐	☐
Tümdengelimde öncüller doğru kabul edildiğinde sonuç zorunlu olarak doğrudur.	☐	☐
Bir önermenin aynı anda hem doğru hem yanlış olamayacağını belirten ilke Özdeşlik İlkesidir.	☐	☐

7 ÇOKTAN SEÇMELİ

'Bakır, demir ve çinko ısınınca genleşir. O hâlde bütün metaller ısınınca genleşir.' çıkarımı hangi akıl yürütme türüdür?

AKIL YÜRÜTME (ÇIKARIM) TÜRLERİ

Tümdengelim	Tümevarım	Analoji (Benzeşim)
Genelden -> Özele	Özelden -> Genele	Özelden -> Özele
Sonuç zorunlu doğrudur	Deneysel ve olasılıklıdır	Ortak özelliğe dayanır

Ⓐ Tümdengelim (Dedüksiyon)
Ⓑ Tümevarım (Endüksiyon)
Ⓒ Analoji (Benzeşim)
Ⓓ Kısır döngü

8 ÇOKTAN SEÇMELİ

'Dünya ve Mars'ta atmosfer vardır. Dünya'da yaşam vardır; o hâlde Mars'ta da yaşam olabilir.' çıkarımı nedir?

Ⓐ Tümdengelim
Ⓑ Tümevarım
Ⓒ Analoji (Benzeşim)
Ⓓ Çelişmezlik

9 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

'Özgür olmayan ahlaki eylem yapamaz. Çünkü sorumluluk irade gerektirir. O hâlde baskı altındaki kişi sorumlu değildir.' argümanını çözümleyiniz.

ÖRNEK ARGÜMAN ÇÖZÜMLEMESİ

Öncüller (Gerekçe Belirteci: Çünkü)	Sonuç (İddia Belirteci: O hâlde)
1. Ahlaki sorumluluk özgür seçim gerektirir	Baskı altındaki kişi sorumlu tutulamaz
2. Özgür olmayan ahlaki eylem yapamaz	Tümdengelimsel geçerli argüman

10 BOŞLUK DOLDURMA

Cümlelerdeki boşlukları uygun mantık kavramlarıyla tamamlayınız.

rölativizm · özdeşlik · Fârâbî · argümantasyon

1. Bir şeyin ne ise o olduğunu (A, A'dır) belirten akıl ilkesine _____ ilkesi denir.
2. Bir iddiayı öncüllerle temellendirerek sonuca bağlama sürecine _____ denir.
3. İslam dünyasında mantığı sistemleştiren 'Muallim-i Sânî' unvanlı filozof _____'dir.

11 EŞLEŞTİRME

Argümantasyon kavramlarını ve mantık yanlışlarını (safsataları) açıklamalarıyla eşleştiriniz.

MANTIK KAVRAMLARI VE SAFSATALAR

Öncül	Tutarlılık	Ad Hominem	Acele Genelleme
Sonuca dayanak gerekçe	Çelişki barındırmama	Kişiye yönelik safsata	Az örnekle kesin hüküm

☐ 1. Öncül (Premise)
☐ 2. Tutarlılık
☐ 3. Ad Hominem Safsatası
☐ 4. Acele Genelleme

a) Tartışılan iddia yerine iddiayı savunan kişinin kimliğine saldırma
b) Yetersiz sayıda tekil örnekten bütün hakkında kesin hüküm çıkarma
c) Önermeler kümesinin kendi içinde mantıksal çelişki barındırmaması
d) Bir argümanda sonucu desteklemek için sunulan gerekçe önermesi

12 ŞİFRELİ KELİME

İpuçlarından yararlanarak kavramları yazınız ve doğru düşünmenin kurallarını inceleyen disiplinin adı olan şifreyi bulunuz.

Klasik mantıkta Aristoteles'ten sonra 'İkinci Öğretmen' (Muallim-i Sânî) unvanı ☐☐☐☐☐☐☐
İki tekil durum arasındaki benzerlikten özelden özele çıkarım yapma ☐☐☐☐☐☐☐
Doğru ya da yanlış kesin yargı bildiren cümle ☐☐☐☐☐☐☐
Zihindeki kavramın dildeki sözcük veya sembol karşılığı ☐☐☐☐☐
Tümdengelimin en bilinen üç önermeli çıkarım biçimi (Tasım) ☐☐☐☐☐
Nesnelerin ortak özelliklerini kapsayan zihinsel tasarım ☐☐☐☐☐☐

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:

_____